

დანახარჯთა კლასიფიკაცია

წარმოების დანახარჯთა კლასიფიკაცია საშუალებას იძლევა გამოვლინდეს დანახარჯთა ობიექტურად არსებული დაჯგუფებები. ხარჯების ფორმირების პროცესები და მათ ცალკეულ ნაწილებს შორის ურთიერთქმედება. კლასიფიკაციის გარეშე შეუძლებელია საწარმოს დანახარჯთა მართვის ამოცანათა ამოხსნა. ხარჯთა კლასიფიკაცია მართვის მიზნებისთვის უნდა პასუხობდეს მთავარ ამოცანას – უნდა შეიცავდეს საკმარის რაოდენობის კლასიფიკაციისთვის საჭირო დანახარჯთა შემადგენლობის ნიშნებს, რათა შესაძლებელი გახდეს ხარჯთა მართვა სხვადასხვა ასპექტებში. (იხ. ცხრილი 1)

ნატო გაბიაშვილი
ეკონომიკის აკადემიური
დოქტორი,
სტუ ასოცირებული პროფესორი

ცხრილი 1. დანახარჯთა კლასიფიკაცია ძირითად ნიშნების მიხედვით.

კლასიფიკაციის ნიშანი (დანახარჯთა ჯგუფები)	კლასიფიკაციის ელემენტები	შენიშვნები
დანახარჯთა სახეობების მიხედვით.	• ეკონომიკურ ელემენტების მიხედვით (დანახარჯთა ერთნაირი სახეობები) • საკალკულაციო სტატიების მიხედვით (დანახარჯთა მიზანი, დანიშნულება)	
ეკონომიკური ელემენტების მიხედვით	• მატერიალური დანახარჯები (გამოკლებული დაბრუნებადი ნარჩენების ღირებულება) • დანახარჯები შრომის ანაზღაურებაზე • გადარიცხვები სოციალური საჭიროებებისათვის • ძირითადი ფონდების ამორტიზაცია • სხვა დანახარჯები	ელემენტი — დანახარჯთა ერთგვაროვანი სახეობა დამოუკიდებლად მისი დანიშნულებისა.
საკალკულაციო სტატიების მიხედვით	• ნედლეული და მასალები • დაბრუნებადი ნარჩენები (გამოკლება) • შესასყიდი ნაწარმი, ნახევარფაბრიკატები, მომსახურება, და საწარმოო ხასიათის სამუშაოები • სანვაგი და ენერგია ტექნოლოგიურ მიზნებისთვის • საწარმოს მუშების ძირითადი ხელფასი • საწარმოს მუშების დამატებითი ხელფასი • საწარმოს მუშებისთვის გადარიცხვები სოციალური საჭიროებებისათვის • დანახარჯები წარმოების მომზადებისა და ათვისებისათვის • საერთო-საწარმოო დანახარჯები • საერთო-სამეურნეო დანახარჯები • დანაკარგები წუნისაგან • სხვა საწარმოო დანახარჯები • კომერციული დანახარჯები	სტატია გვიჩვენებს საწარმოო დანახარჯთა მიზანს

წარმოების ობიექტზე დამოკიდებულებით	• ცვლადი • პირობითად-მუდმივი	პროპორციული, პროგრესული, დეგრესიული – არ ან მცირედ არის დამოკიდებული წარმოების მოცულობაზე.
თვითღირებულებაში ჩართვის ხერხი	• პირდაპირი • არაპირდაპირი	პირდაპირ მიეკუთვნება პროდუქციის თვითღირებულებას. თვითღირებულებას მიეკუთვნება რომელიმე ბაზის (მაგ. პირდაპირი ხარჯების) პროპორციულად.
დანახარჯთა შემადგენლობაზე დამოკიდებულებით	• მარტივი (ერთელემენტისანი) • კომპლექსური (რთული)	შედგებიან დანახარჯთა ერთი ელემენტისაგან. შედგებიან დანახარჯთა რამდენიმე ელემენტისაგან.
ტექნიკურ-ეკონომიკური შინაარსი	• ძირითადი • ზედნადები	დანახარჯები წარმოების მომსახურებაზე და მართვაზე
წარმოების პროცესთან დამოკიდებულება	• შრომის საგნები • შრომის საშუალებები • ცოცხალი შრომა	
სახსრების ბრუნვის სფეროების მიხედვით	• წარმოების სფეროს დანახარჯები • მიმოქცევის სფეროს დანახარჯები	საწარმოო დანახარჯები მიმოქცევის ხარჯები
წარმოქმნის პერიოდულობაზე დამოკიდებულებით	• ერთჯერადი დანახარჯები • მიმდინარე დანახარჯები • პერიოდული დანახარჯები	დანახარჯები, რომლებიც განპირობებულია საანგარიშგებო პერიოდით (თვე, კვარტალი)
ნორმირების მიხედვით მოცვა	• ნორმირებადი • არანორმირებადი	
მოცვა დაგეგმვის მიხედვით	• დაგეგმილი • დაუგეგმავი	
დანახარჯების ლიმიტირება	• ლიმიტირებული • არა ლიმიტირებული	
პროდუქციის მზაობის ხარისხი	• დანახარჯები მზა პროდუქციაზე • დანახარჯები დაუმთავრებელ წარმოებაში	
მართვის ობიექტი	• დანახარჯების წარმოქმნის ადგილი • დანახარჯთა ცენტრები • პასუხისმგებლობის ცენტრები დანახარჯთა სიდიდეზე	
საწარმოს საქმიანობაზე დამოკიდებულება	• დამოკიდებული დანახარჯები • დამოუკიდებელი დანახარჯები	ნორმატივებით, რომლებიც კანონმდებლობითაა დადგენილი

მიზნობრივი მიმართულება	• დანახარჯები წარმოების მომზადებასა და ათვისებაზე • საწარმოო პროცესთან უშუალოდ დაკავშირებული • წარმოების ტექნოლოგიის გაუმჯობესებასთან დაკავშირებული დანახარჯები • წარმოების ორგანიზაციასთან და მართვასთან დაკავშირებული დანახარჯები საამქროს დონეზე • წარმოების ორგანიზაციასთან და მართვასთან დაკავშირებული დანახარჯები საწარმოს დონეზე • დანახარჯები დაკავშირებული დანაკარგებთან, რომლებიც გამოწვეულია საწარმოო მიზეზებით მოცდენისგან • დანახარჯები კადრების მომზადებაზე და კვალიფიკაციის ამაღლებაზე • დანახარჯები ხარისხზე.	
------------------------	--	--

დანახარჯების შესახებ ინფორმაციის მრავალმხრივი გამოყენების გამო წარმოების მართვაში, დანახარჯების კლასიფიკაცია არ ამოიწურება მხოლოდ ცხრილში მოყვანილი ნიშნების მიხედვით დაჯგუფებებით. ანალიზის მიზნებისთვის დანახარჯებს ყოფენ დროითი პერიოდების მიხედვით: **წინა პერიოდის, მიმდინარე პერიოდის და მომავალი პერიოდის**; აგრეთვე დანახარჯთა მატარებელთა მიმართ დამოკიდებულებით: **დანახარჯები კონკრეტულ ნაკეთობაზე, ნაკეთობათა, სამუშაოების, მომსახურების ცალკეულ ჯგუფზე და დანახარჯები, რომლებიც განეკუთვნებიან ყველა სამუშაოს და მომსახურებას.**

მმართველობითი აღრიცხვის მიზნებისთვის მიზანშეწონილია დანახარჯების შემდეგი კლასიფიკაციის გამოყენება:

ცხრილი 2. დანახარჯების კლასიფიკაცია (ამერიკის ფირმათა მაგალითზე)

დანახარჯების აღრიცხვის მიმართულება	დანახარჯების კლასიფიკაციის მეთოდი.
I. დანახარჯები პროდუქციის მარაგების ღირებულების განსაზღვრისთვის	დანახარჯები საანგარიშო პერიოდში და პროდუქციის თვითღირებულება. დანახარჯების შემადგენლები პროდუქციის წარმოებაზე. შეკვეთის და პროცესის კალკულაცია.
II. დანახარჯები წარმოებაზე, რომელთა მიხედვითაც იღებენ გადაწყვეტილებებს.	დანახარჯების დინამიკა. მომავალი პერიოდის დანახარჯები. დაუბრუნებადი დანახარჯები. მიწერილი დანახარჯები (წარმოიქმნებიან მოქმედების ალტერნატიული კურსის მიღების შედეგად). ზღვრული (მარჟინალური) დანახარჯები და ნამატი (ინკრემენტული) დანახარჯები.
III. დანახარჯები, რომელთა მონაცემების მიხედვით ხორციელდება კონტროლი და რეგულირება	რეგულირებადი და არარეგულირებადი დანახარჯები. დანახარჯების დინამიკა.

CLASSIFICATION OF COSTS

Nato Bebiashvili
Academic doctor in Economics
Associated Professor, GTU

SUMMARY

The article discusses in detail classification of costs. Elements of classification and basic features of costs classification are given in tabular form. Also, in the article is given a table version of the classification of expenses adopted by US firms. This version of the classification of costs can be used for the organization management accounting in enterprises.